

ní představa, že Petr je ve vaně, se přenáší do četných abstraktních kontextů: Petr je v Praze, v práci, ve vazbě, v těžké situaci, v komatu, v (hluboké) depresi; z oné deprese nebo těžké situace se může dostat, být už venku, stejně jako do ní znovu spadnout či upadnout: psychické stavy (podobné jako jiné záležitosti) si často představujeme jako nádoby (respektive prostory s vnitřkem, ohraničeným od vnějšku – místnosti, domy) a tak o nich i mluvíme. V metaforickém systému, odvíjejícím se primárně od naší tělesné zkušenosti, se výrazně uplatňují prostorové opozice – v tzv. **metaforách orientačních** (nahore x dole, vpředu x vzadu apod., srov. např. *horních deset tisíc, spodní na, špičková kvalita, vysoký počet, jednou jsi dole, jednou nahore, být na nevyšší x nejnižší příčce žebříčku popularity; práce postupuje rychle kupředu, předběhnout někoho, zaostávat ve vývoji*). Pro **metaforu ontologické** je příznačné chápání abstrakt jako konkrétních, smyslově (zejména znakově a hmatem) vnímatelných, uchopitelných a manipulovatelných věcí (*křehká psychika, urážka se ho bolestně dotkla, vidět jenné předívo vztahů, chopit se příležitosti, přinést obět*); patří sem např. i případy, kdy se abstraktům připisují lidské vlastnosti a projevy – personifikace (*nemoc ho přemohla, bojoval se svým hněvem, štěstí se na ně usnalo, fakta hovoří*). **Strukturální metafora** spočívá v tzv. mapování, tj. přenášení struktury jednotlivých aspektů metafor ze zdrojové oblasti do oblasti cílové. Když např. mluvíme o komunikační situaci, nejčastěji vycházíme z tzv. potrubní metafory, jejíž součástí jsou tyto aspekty: **myšlenky/významy jsou objekty, jazykové výrazy jsou nádoby** (do nichž mluví objekty-myšlenky vkládá), a konečně **komunikace je posílání** (mluvčí tyto objekty v nádobách jakýmsi potrubím posílá recipientovi, který si je po převzetí vydá). Proces jazykové komunikace je zde oblastí cílovou, posílání věcí v nádobách „potrubní poštou“ představuje oblast zdrojovou: srov. několik jazykových vyjádření, z nichž tu můžeme vyjít: *podat někomu vysvětlení, nedošlo mi to, prázdná slova, vtěsnat myšlenky do slov a vět, text přináší mnoho nového, autor vložil do textu své pochybnosti*.

Poukazují-li uvedení autoři z hlediska její kognitivní závažnosti k metafoře, obrací se Turnerova *Literární mysl* velmi podobně k **příběhu, projekci a parabole**. Odkazuje přitom často právě na Lakoffa a Johnsona, používá jejich pojmosloví a včleňuje své výklady do souvislosti známých souřadnic: zdrojové a cílové oblasti, projekce představových schémat (jež jsou jako jakési pokračování knihy o metaforách předmětem práce M. Johnsona *Body in the Mind* z roku 1987), tělesnost vůbec; chápání abstrakt jako konkrétní nebo osob, přenáše-

ní prostorových vztahů do nejrůznějších konceptuálních sfér. To vše je však dynamizováno, zasazeno do časové posloupnosti a ukázáno v ještě širším kontextu lidské každodennosti. Metafora a metaforičnost se tu vpojuje do výkladu o zásadní roli narativní představivosti – vycházejícího z faktu, že ve svém myšlení uspořádáváme soubory věcí, událostí a postav jako příběhy a ty pak promítáme (projektujeme) do jiných příběhů; propojením příběhu a jeho promítnutí vzniká parabola, vykládaná zde nikoli primárně jako literární žánr, ale jako „jeden z našich nepronikavějších mentálních procesů sloužících k vytváření významů“ (s. 14).

V první kapitole, nazvané *Noci se Sahrazád* (s. 11), nalezneme pojednání o přelomu o přísloví „Když není kocour doma, mají myši prá“ (Základ kapitoly ovšem tvoří jiné, mnohem efektnější a podrobnější uvedení do problému, naznačené už názvem.) Příslolí představuje „zhuštěný, skrytý příběh, který má být vyložen pomocí projekce“. O „cílovém“ příběhu není v přísloví ani zmínka, my jsme si však ten zdrojový chopní pohotově promítnout do nesmírného množství kontextů: může to být třeba příběh o vedoucím a podřízených, o učiteli a žácích, o nevěře, o dohlížecím výrobu a institucích, na něž se má dohlížet, ale i o antivirovém programu a počítačových virech. Pokud přísloví stojí mimo kontext, v knize přísloví nebo vytažené na papírku jako věštba v čínské restauraci, lze si jej „promítnout do abstraktního příběhu, který může zahrnout velké množství konkrétních cílových příběhů, a přemítat o možných situacích, na které by se mohl hodit“ (s. 15).

Základní premisou celé knihy je právě v těchto intencích pojata „literárnost“ naší mysli v nejšířím smyslu slova. Reflexe částí reality jako příběhů a projekce jednoho příběhu do jiného (parabola) jsou naší elementární kognitivní dovedností, základním nástrojem lidského myšlení a rozumění světu: „Normální biologický vývoj vytváří »schopnost příběhu« v každém dítěti,“ píše Turner; všichni jsme schopni vykonávat a rozpoznávat tzv. „malé prostorové příběhy“ a projektovat je parabolicky do příběhů jiných (jako příklady takovýchto příběhů jsou uvedeny tyto: „vitr žene mraky po obloze, dítě hází kamenem, matka nalévá mléko do sklenice, velryba pluje ve vodě“; s. 24). Zdůrazňován je zde vpravdě tělesný, neurobiologický základ této schopnosti: „Stimuly pro parabolu jsou stejně silné jako stimuly pro barevné vidění, větnou strukturu nebo schopnost zasáhnout vzdálený předmět kamenem“ (s. 14), jak se pak o tom píše zejména ve druhé kapitole s názvem *Lidský význam* (s. 23).